

Kritik mot Norrtälje tingsrätt för att uppgifter om en underårig målsägande skickades till en förälder som inte var vårdnadshavare

Beslutet i korthet: Sedan åklagaren hade lämnat in en framställning om förordnande av målsägandebiträde för en underårig målsägande registrerade tingsrätten båda föräldrarna som vårdnadshavare trots att endast mamman var det. Tingsrätten beslutade om målsägandebiträde och skickade en kopia av förordnandet även till pappan.

Under en förundersökning råder enligt 35 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen som huvudregel sekretess för uppgifter om identiteten på en målsägande. Till följd av tingsrättens hantering av aktörsuppgifterna i målet fick pappan felaktigt kännedom om att en brottsutredning pågick, där hans barn var målsägande. Även om det inträffade framstår som ett enskilt misstag finner JO att tingsrätten inte kan undgå kritik.

I beslutet gör JO vissa uttalanden om sekretess till skydd för underåriga målsägande.

Anmälan

I en anmälan som kom in till JO den 21 maj 2019 klagade AA på Norrtälje tingsrätt. Hon menade att tingsrätten i ett brottmål där hennes barn BB var målsägande hade skickat handlingar till barnets pappa, trots att han inte var vårdnadshavare.

Utredning

JO tog del av tingsrättens dagboksblad, åklagarens framställning om förordnande av målsägandebiträde för BB samt tingsrättens förordnande om ett sådant biträde och slutliga beslut att skriva av målet från fortsatt handläggning. Av handlingarna framkom bl.a. följande.

Åklagaren uppgav i sin framställning att det var fråga om brott enligt 3 kap. 5 § brottsbalken, BrB (dvs. misshandel, *JO:s anmärkning*), och att sekretess enligt 35 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), OSL, kunde gälla för uppgift om den enskildes personliga förhållanden. Av samma handling framgick att målsäganden BB inom kort skulle fylla 17 år. En kopia av tingsrättens förordnande skickades till "Sekretess EMA" och "Sekretess EPA". Sedan åklagaren hade lagt ned förundersökningen skrev tingsrätten av målet

från fortsatt handläggning. I protokollet återfanns under rubriken PARTER sex målsägande med för- och efternamn, varav en var BB, samt deras gemensamma målsägandebiträde.

JO uppmanade tingsrätten att lämna upplysningar om och yttra sig över det som hade förts fram i anmälan.

Tingsrätten (lagmannen CC) uppgav i ett remissvar följande.

Efter att ha tagit del av AA:s anmälan och då det har kunnat konstateras att i aktuellt mål en felregistrering av en vårdnadshavare till en av de sex underåriga målsägandena har gjorts i tingsrättens verksamhetsstöd har Norrtälje tingsrätt med hjälp av Domstolsverket fått fram uppgifter som utvisar att domstolshandläggaren DD gjorde registreringen den 3 april 2019 kl. 17.44 samt att en inaktualisering av den felaktiga registreringen gjordes av domstolshandläggaren EE den 18 april 2019 kl. 10.06. På förfrågan har EE uppgett att hennes minnesbild är att hon den dagen tog emot ett telefonsamtal, varvid hon uppmärksammades på att registreringen blivit felaktig, att hon bad uppringaren om ursäkt för det inträffade och att hon redan under telefonsamtalet inaktualiserade den tidigare registreringen, vilket uppringaren underrättades om.

I övrigt hänvisar jag till bifogad redogörelse av domstolshandläggaren DD, varvid jag kan bekräfta att hon beskrivit tingsrättens rutiner korrekt samt att arbetsbelastningen vid tingsrätten under året har varit synnerligen hög med en målökning på drygt 20 procent från en redan i sig historiskt hög nivå och en mycket ansträngd budgetsituation, vilken bland annat har medfört en minskad personalstyrka. Så som DD anförde torde den felaktiga registreringen vara hänförlig till den mänskliga faktorn. Detta har sedan medfört att beslutet om förordnande av målsägandebiträde har skickats för kännedom också till fel person.

Tingsrätten beklagar det inträffade liksom de olägenheter som det kan ha medfört för AA och andra.

DD uppgav följande.

När målsägandebiträde förordnas för en underårig skickas beslutet för kännedom till vårdnadshavaren/vårdnadshavarna. Detta följer av tingsrättens rutiner.

Om inte åklagarens framställan om målsägandebiträde innehåller uppgift om vem eller vilka som är vårdnadshavare hämtas denna uppgift från Infotorg och förs in manuellt i tingsrättens målhanteringssystem VERA.

I förevarande mål innehöll inte åklagarens framställan någon uppgift om målsägandens vårdnadshavare utan uppgiften hämtades från Infotorg av mig. Som jag minns det registrerade jag samtliga aktörer i VERA för att skynda på förfarandet och gav morgonen därpå akten till en kollega, domstolshandläggaren FF, för att skriva förordnanden samt bad henne dubbelkolla att det blivit rätt (de var ganska många).

Det kan nu i efterhand konstateras att de uppgifter som hämtades från Infotorg beträffande nu aktuell målsägande kom att avse målsägandens föräldrar istället för vårdnadshavare. Detta kom i sin tur att innebära att information om att tingsrätten hade förordnat ett målsägandebiträde för den underåriga skickades även till den förälder som inte var vårdnadshavare. Det inträffade är naturligtvis väldigt beklagligt och jag är ledsen om det orsakat någon obehag eller problem. Det som hänt kan inte förklaras på annat sätt än att det är den mänskliga faktorn som spelat in. Arbetsbördan var väldigt hög under våren 2019 där jag också under april var ensam ansvarig för att lära upp en ny domstolshandläggare. Av Domstolsverkets logg kan man se att aktören skapades den 3 april 2019 kl. 17:44, vilket innebär att åtgärden vidtogs efter ordinarie arbetstid.

Det framgår av aktörsuppgifterna i VERA att den felaktigt antecknade vårdnadshavaren inaktualiserades som aktör i målet den 18 april 2019.

AA gavs tillfälle att kommentera remissvaret.

Rättslig reglering m.m.

En undersökningsledare ska enligt 23 kap. 5 § rättegångsbalken, RB, göra en anmälan hos rätten om en målsägande begär att få ett målsägandebiträde eller om det annars finns anledning att förordna ett sådant biträde. Biträdet har enligt 10 § femte stycket i samma kapitel rätt att under förundersökningen närvara vid ett förhör med målsäganden. Om den som ska höras är under 15 år bör även den som har vårdnaden om honom eller henne närvara vid förhöret, om det kan ske utan men för utredningen, se 10 § sjätte stycket.

Sekretess gäller för uppgift om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden som förekommer i en förundersökning i ett brottmål, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till honom eller henne lider skada eller men. Detta framgår av 35 kap. 1 § första stycket 1 offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), OSL. Om polisen eller åklagaren under förundersökningen ger in en framställning om förordnande av målsägandebiträde och det kan antas att målsäganden eller någon närstående till honom eller henne lider skada eller men om uppgiften röjs kan sekretess gälla för t.ex. målsägandens namn även hos domstolen, se 43 kap. 2 § och 3 § andra stycket OSL. Uppgiften att någon är målsägande anses många gånger känslig (se Heuman, m.fl. Sekretess m.m. hos allmän domstol, En handbok, femte upplagan, s. 53). Sekretess för en målsägandes identitet kan dock gälla hos domstolen redan på grund av att en sekretessbestämmelse, såsom 35 kap. 12 § OSL, är direkt tillämplig. Sekretessen enligt 35 kap. 1 § första stycket OSL gäller inte ett beslut om att en förundersökning läggs ned, se 6 § 1 samma kapitel, vilket kan medföra att ett namn på en målsägande då blir offentligt (se Heuman, a.a. s. 65).

Det kan noteras att sekretess enligt 35 kap. 1 § OSL inte hindrar att en uppgift lämnas ut till en enskild enligt vad som föreskrivs i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, LUL. Undantaget finns i 35 kap. 10 § 1 OSL och det kan beröra inte bara den misstänktes vårdnadshavare utan även någon som svarar för den unges vård och fostran eller har en fostrande roll i förhållande till en underårig (se mitt beslut denna dag i ärende dnr 6318-2019). Det finns inte någon motsvarande sekretessbrytande bestämmelse vad gäller underåriga målsägande.

Bestämmelser om sekretess i förhållande till den enskilde själv och till hans eller hennes vårdnadshavare finns i 12 kap. OSL. I 3 § anges att sekretess till skydd för en enskild gäller, om den enskilde är underårig, även i förhållande till dennes vårdnadshavare. Sekretessen gäller dock inte i den utsträckning som vårdnadshavaren enligt 6 kap. 11 § föräldrabalken, FB, har rätt och skyldighet att bestämma i frågor som gäller den underåriges personliga angelägenheter,

såvida det inte kan antas att den underårige lider betydande men om uppgiften röjs för vårdnadshavaren eller det annars anges i lagen. Om sekretess inte gäller i förhållande till vårdnadshavaren förfogar vårdnadshavaren ensam eller, beroende på den underåriges ålder och mognad, tillsammans med den underårige över sekretessen till skydd för den enskilde.

En vårdnadshavare har både en rätt och en skyldighet att bestämma i frågor som rör ett barns personliga angelägenheter. Om barnet har två vårdnadshavare, gäller det som nu sagts dem tillsammans, se 6 kap. 11 och 13 §§ FB. Underåriga är många gånger inte processbehöriga, se 11 kap. 1 § andra stycket RB. Processbehörigheten i det enskilda fallet bestäms med hänsyn till bl.a. den rättsliga handlingsförmågan enligt 9 kap. FB och vad ett mål rör. När det gäller brott mot person saknar en målsägande som inte fyllt 18 år i princip egen processbehörighet i brottmålet utan företräds i stället av sin eller sina vårdnadshavare, se 20 kap. 14 § RB (se även prop. 1987/88:107 s. 11).

Som huvudregel gäller inte sekretess för uppgifter om en underårig målsägande i ett mål eller ärende hos domstolen gentemot vårdnadshavare, men han eller hon ska ta allt större hänsyn till barnets synpunkter och önskemål i takt med barnets stigande ålder och mognad. Det får betydelse även i sekretesshänseende. Och utifrån omständigheterna i det enskilda fallet kan det finnas anledning att inte lämna ut uppgifter till vårdnadshavaren, t.ex. när den underårige närmar sig myndighetsåldern eller kan antas lida betydande men om en viss sekretessbelagd uppgift blir känd för vårdnadshavaren. Det sistnämnda kan bli aktuellt i en situation där den underårige och vårdnadshavaren står i motsatsförhållande till varandra eller det finns risk t.ex. för våld från vårdnadshavarens sida eller denne annars kan antas utnyttja uppgifterna om den underårige till skada för barnet. Det räcker dock inte att den underårige tycker att det är obehagligt att uppgiften blir känd för vårdnadshavaren. (Jfr Heuman, a. a. s. 159.) Särskilda regler gäller om den unge misstänks vara utsatt för brott av vårdnadshavaren eller någon som är närstående till honom eller henne.

En förälder som inte har vårdnaden om sitt barn har däremot i sekretesshänseende samma ställning som vilken utomstående som helst. Det betyder att en sekretessprövning normalt måste göras när en förälder som inte är vårdnadshavare vill få del av sekretesskyddade uppgifter om den underårige. (Se Heuman a.a. s. 159 och JO 1998/99 s. 464.)

Bedömning

Av åklagarens framställning om förordnande av målsägandebiträde för BB framgick bl.a. att brottsmisstankarna avsåg misshandel, att målsäganden då var nästan 17 år gammal och att sekretess enligt 35 kap. 1 § OSL kunde gälla för uppgifterna om dennes personliga förhållanden. Trots att BB:s pappa inte var vårdnadshavare registrerades han som det i målhanteringssystemet Vera. Tingsrätten skickade därefter en kopia av förordnandet om målsägandebiträde även till honom. Att pappan felaktigt hade registrerats som BB:s vårdnads-

havare uppmärksammades av tingsrätten först när AA kontaktade tingsrätten och påtalade detta.

Som framgått är sekretessbestämmelsen i 35 kap. 1 § OSL tillämplig i förhållande till en förälder som inte är vårdnadshavare för en underårig målsägande. Föräldern ska alltså inte tillställas sådana sekretessbelagda uppgifter som rör den underårige sonen eller dottern. Genom tingsrättens hantering av aktörsuppgifterna fick pappan del av uppgifter som han inte skulle ha del av och därmed kännedom om att en brottsutredning pågick där hans barn, BB, var målsägande. Även om det inträffade tycks ha berott på ett enskilt misstag, till följd av den felaktiga registreringen i målhanteringssystemet Vera, kan tingsrätten inte undgå kritik för det inträffade. Att rätt personer registreras som vårdnadshavare i Vera är av yttersta vikt för en fortsatt korrekt handläggning. Felaktigheter kan få olyckliga eller allvarliga konsekvenser för enskilda. Jag vill därför understryka betydelsen av noggrannhet i detta hänseende.

Som redan nämnts är huvudregeln att sekretess inte gäller gentemot vårdnadshavaren för uppgifter om en underårig målsägande i ett mål eller ärende hos domstolen. En förälder utan del i vårdnaden har däremot ur sekretesshänseende samma ställning som vilken utomstående som helst. Regleringen skiljer sig från vad som är fallet när en underårig är misstänkt för brott. Som jag tidigare redovisat finns ett undantag i 35 kap. 10 § 1 OSL som innebär att även förälder som inte har del i vårdnaden i vissa fall kan få del av annars sekretesskyddade uppgifter beträffande den unge. Den sekretessbrytande bestämmelsen har motiverats med att det utöver vårdnadshavaren kan finnas vuxna personer i den unges närhet som bör ges möjlighet att hjälpa den unge att komma till rätta med sin brottslighet. (Se prop. 2001/02:111 s. 19 och 20.) Olika slags skyddsintressen och integritetsaspekter kan visserligen göras gällande när en underårig påstås ha varit utsatt för brott jämfört med när en underårig misstänks ha gjort sig skyldig till en lagöverträdelse. Jag vill för egen del dock framhålla att även en målsäganden kan, i den utsatta situation det innebär att vara ett brottsoffer, vara i behov av stöd av andra vuxna personer än en vårdnadshavare. Av den anledningen är det inte självklart varför inte t.ex. en person, som inte är vårdnadshavare, men som svarar för den unges vård och fostran ska informeras om att den unge är målsäganden i ett mål eller ärende hos en domstol. I anslutning till detta kan jag slutligen konstatera att även om barn under 18 år sällan är processbehöriga, och vårdnadshavaren företräder den underåriga i domstolen, är sekretessregleringen inte helt tydlig när det gäller den sekretess som den unge i detta sammanhang råder över.

Mot bakgrund av det ovanstående anser jag att det finns skäl att skicka en kopia av detta beslut till regeringen för kännedom.

Eftersom Domstolsverket tillhandahåller expedieringshandböcker till de allmänna domstolarna bör en kopia av beslutet även skickas dit för kännedom.

Vad som i övrigt framkommit i ärendet ger inte anledning till någon ytterligare åtgärd eller något uttalande från min sida.

Jag har i dag kritiserat en annan tingsrätt för att ha skickat uppgifter om en underårig misstänkt till en förälder som inte var vårdnadshavare (se JO:s ärende med dnr 6318-2019).

Ärendet avslutas.